gorzen moet tot grasland worden gevormd, waarbij het meanderende krekensysteem dient te blijven gespaard: dit systeem kan dan, mits voorzien van bemaling, een belangrijke functie gaan vervullen bij de waterverversing in het gebied (botulisme), en bovendien kan vanuit deze kreken desgewenst gehele of gedeeltelijke inundatie plaatsvinden.

Maar voorlopig zijn de Korendijkse Slikken en de Blanke Slikken op Tiengemeten volledig vogelvrij. Dat beide gebieden nog niet zijn gescheurd is uitsluitend te danken aan het feit dat de eigenaars hebben berekend dat de inrichtingskosten veel hoger zijn dan de economische waardevermeerdering van de terreinen. Het gesol met deze gorzen dateert al van 1970. De gemeente Goudswaard weigerde destijds een beschermend bestemmingsplan vast te stellen uit vrees voor de te verwachten schadeclaim van zijde van de eigenaars. Daarna nam de provincie deze taak over: Gedeputeerde Staten namen een voorbereidingsbesluit, maar lieten de termijn verlopen zonder dat er een bestemmingsplan was vastgesteld. Er volgde evenmin een nieuw voorbereidingsbesluit, zodat, als gevolg van dit „natuurbeschermingsbeleid", de Korendijkse Slikken en de Blanke Slikken nu al twee jaar, in figuurlijke zin vogelvrij zijn. Vermeden moet worden dat het ook in letterlijke zin die kant uitgaat, reden waarom niet kan worden volstaan met veiligstelling alleen, maar direct begonnen moet worden met een herinrichting (1).

Litteratuur:
1. Kuypers, J. W. M., 1974. De Beninger en Korendijkse Slikken, adviezen aangaande inrichting en beheer. Deltadienst van Rijkswaterstaat afdeling Milieuonderzoek.
2. Ouweneel, G. L., 1975. Het Hollands Diep-Haringvliet vijf jaar na de afsluiting. Natuur en Landschap 29: 107-115.
3. Ouweneel, G. L. & H. G. van der Weijden, 1970. De Spuimond, een nationaal natuurgebied. De Levende Natuur 73: 199-211.
4. Preesman, L., 1976. Waaierstaartrietzanger(s) in de Hoekse Waard. Het Vogeljaar 24: 97.
5. Preesman, L., 1976. 's Lands Gors in 1977 onder Natuurbeschermingswet? Nieuwsblad voor de Hoekse Waard 99, nr. 11843.

Waterwild en Deltawerken
VI. Rotganzen en Kleine Zwanen op het Veerse Meer

T. LEBRET

De titel van deze serie is langzamerhand minder op zijn plaats, nu er een aanzienlijk aantal publikaties is verschenen over de relatie tussen het waterwild en de Deltawerken. Zonder anderen tekort te doen noemen wij het werk van Ouweneel (5) en van Van Haperen & Kuypers (3), beide over het Hollands Diep-Haringvliet. Daarnaast is er over het Grevelingenbekken veel bijeengebracht door Baptist (1). Het lijkt daarom juist om deze serie met deze korte notitie te sluiten.

Weer zijn het de Rotganzen *(Branta bernicla)* die de aandacht vragen. De cijfers over 1965-1973 werden eerder genoemd (4). De toen gesignaleerde stijging zet door. In 1974 en 1975 waren er in het Veerse Meer geregeld 200-400 exemplaren aanwezig. Op

De Levende Natuur 79 (9):189-193 (1976)

Fig. 1. *Rotganzen boven het Veerse Meer, 28-2-1976.*

6 maart 1976 zag W. C. Mullié er 465 in het reservaat de Middelplaten. In april en mei, als de watersport en de oeverrecreatie op gang komen, waren de Rotganzen vooral 's morgens vroeg. dat wil zeggen tot het ontwaken en actief worden van de recreanten, aan het grazen op de Haringvreter, die voor de recreanten toegankelijk is. Zo omstreeks negen uur trekken de Rotganzen dan naar de Middelplaten, die door hun reservaatstatus overdag een rustig verblijf garanderen (fig. 1).

In dit verband is het wellicht nuttig te signaleren, dat de invoering van de zomertijd in deze niet zonder gevolgen zal blijven. De recreant blijft als stadsmens nu eenmaal toch in een zekere mate aan de klok gebonden. Als de klok dus een uur vroeger wordt gezet staat hij gemiddeld ook een uur vroeger op. Dit heeft voor de Rotganzen, maar in feite voor alle vogels grote gevolgen: voor de vogels zijn de eerste ochtenduren zeer belangrijk, zoals blijkt uit hun bijzonder grote activiteit. Hoe minder zij dan worden gestoord, hoe beter het voor hen is. Als de recreanten nu gemiddeld een uur eerder op zaterdag en zondag de natuurlijke gang van zaken komen doorkruisen, dan betekent dat in feite, dat de vogels een uur verliezen. Dit geldt zowel buiten de reservaten als in die, welke voor het publiek zijn opengesteld. Het is daarom nodig, dat de beheerders van opengestelde reservaten de consequentie trekken: bij invoering van de zomertijd kunnen de reservaten 's morgens pas een uur later — dat wil zeggen: op de klok — open. Terug naar de Rotganzen.

Op verscheidene plaatsen buiten het Veerse Meer was de laatste jaren geregeld te zien, dat Rotganzen op luzerne- en graszaadpercelen komen grazen (fig. 2). Dat was bijvoorbeeld het geval op Noord-Beveland bij Kats, op Zuid-Beveland in de Wilhelminapolder en ook op Schouwen.

In het Veerse-Meergebied is dit echter pas in januari 1976 op gang gekomen en wel op enkele percelen tussen het oude land en de Muidenweg bij het reservaat de Middenpla-

ten. Dat de Rotganzen hier juist dit jaar mee zijn begonnen, zou verband kunnen houden met het vrij hoge niveau, dat de stand dit jaar heeft ten gevolge van het bijzonder goede broed-resultaat. Te verwachten is echter, dat zij er in volgende jaren, als de stand weer lager is, toch wel mee door zullen gaan, nu zij er de smaak van te pakken hebben gekregen. Van het verkeer op de Muidenweg trekken zij zich niet veel aan. Zelfs honduitlatende fietsers en dravende trimmers in fel gekleurde trainingspakken worden geaccepteerd, ja hun wordt zelfs nauwelijks een blik waardig gekeurd. Alleen de sportvliegers van het naburige vliegveldje Midden-Zeeland veroorzaken keer op keer paniek. De Rotganzen stuiven dan in een compacte drom met hoog wiek-tempo, eerst vlak over de grond naar het water van het Veerse Meer, waar zij dan in een bolvormige troep hoog de lucht in gaan om daar een aantal „spreeuwenwolk-achtige" zwenkingen te maken. Intussen is het vliegtuig dan wel voorbij en de ganzen strijken dan op het Veerse Meer neer, waar zij gaan drinken en toilet maken (fig. 3). Na een minuut of twintig à dertig keren zij terug naar de akker.

De Kleine zwanen *(Cygnus bewickii)* geven eveneens nieuwe ontwikkelingen te zien. Tot voor kort was het beeld zo, dat de Kleine zwanen overdag in de Walcherense weilanden graasden en 's nachts kwamen slapen op het Veerse Meer. Daar hebben zij een duidelijke voorkeur voor het ondiepe water bij de Haringvreter, speciaal aan de noordelijke punt van deze plaat, waar zij dan staande in het ondiepe water en ook wel zwemmend of drijvend de nacht doorbrengen. Kleine troepjes overnachten aan de oostzijde van de Middelplaten. Deze slaapplaats-functie heeft het Veerse Meer behouden. Maar de Kleine zwanen blijven nu ook overdag in behoorlijke aantallen op het meer en zij zoeken er voedsel op de oude vertrouwde wijze zoals zij dat vroeger op de Zuiderzee en later op het IJsselmeer en de Randmeren deden. Daarbij liggen zij enige tijd driftig roeiend op één plaats, waardoor zij een waterbeweging veroorzaken die het zand losmaakt. Vervolgens gaan zij een halve meter of daaromtrent achteruit en steken de kop boven de losgewoelde plek in het water. Zo kunnen zij bij de daar aanwezige worteldelen van ondergdoken waterplanten komen (2). Deze techniek wordt meestal „pootkrabben" genoemd. Ook grondelen komt voor. De

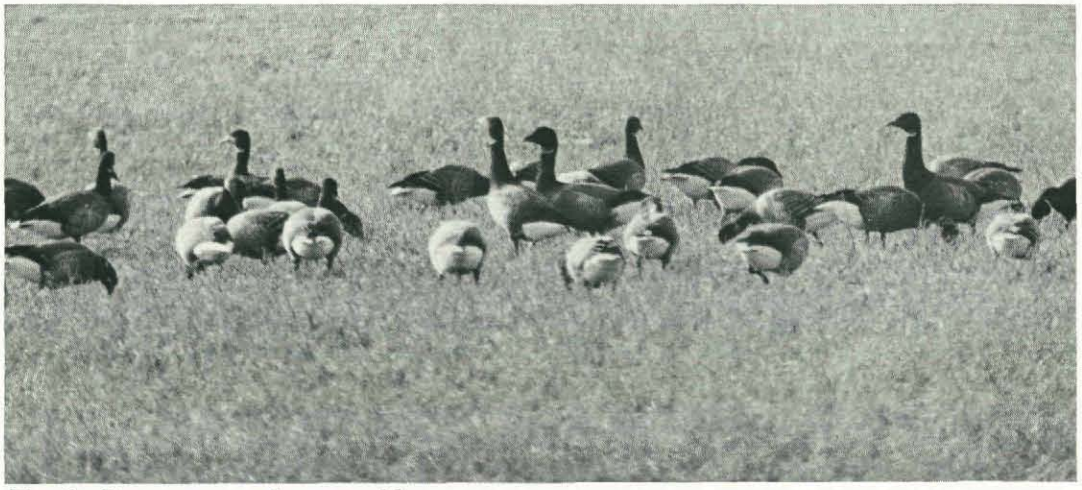

Fig. 2. *Rotganzen op luzerne-akker.*

planten die in het Veerse Meer voor de zwanen in aanmerking komen, zijn zeegras *(Zostera),* Zeesla *(Ulva lactuca)* en borstelwieren *(Chaetomorpha).* Hiervan heb ik alalleen Zeesla zien consumeren (monw. med.). deze zaak veel aandacht heeft besteed, heeft alleen Zeesla zien consumeren (mond. med.). Een grappige bijzonderheid is, dat de Kleine zwanen in het Veerse Meer nu plotseling omgeven zijn door verschillende „tafelschuimers". Dit zijn o.a. Wilde eenden en Meerkoeten, die wij ook vroeger op het IJsselmeer al hadden zien profiteren van wat de zwanen boven brachten. Op het Veerse Meer is daar nu de Zilvermeeuw bijgekomen. Deze is het vermoedelijk te doen om de mollusken, die de zwanen met de grote lappen Zeesla bovenbrengen. De Zilvermeeuwen zijn daarbij knap brutaal. Mullié zag eenmaal een Zilvermeeuw op de rug van een voedselzoekende zwaan neerstrijken en van daar uit verscheidene malen naar de snavel van de zwaan pikken: wie het dichtst bij de zwaan zit, voedt zich het best.

Overigens zien wij overdag ook wel zwanen in troepen op het Veerse Meer op luwe, ondiepe plaatsen staan dutten of toilet maken (fig. 4). Wij vragen ons nu af, waar deze vogels de vrije tijd opeens vandaan halen. Vroeger graasden zij van 's morgens vroeg tot 's avonds laat op de Walcherense weilanden. Zij hadden dus de hele dag nodig om hun voedselbehoefte te dekken. Dat was ook nog zo bij de laatste zwanen, die na middenmaart nog op Walcheren aanwezig waren. Hiervan zou men nog kunnen zeggen, dat zij op het punt staan om te vertrekken en dat zij daarom extra eten, omdat zij een paar reisdagen voor de boeg hebben waarin van voedsel zoeken niet veel zal komen.

Voor onze waarnemingen van de zwanen op het Veerse Meer in januari en februari 1976 gaat dit echter niet op. De mogelijkheid zou kunnen bestaan, dat er deze winter meer Zeesla is of dat deze beter bereikbaar is, omdat de waterstanden wat lager zijn dan anders. Ook zou het kunnen zijn, dat er in de voorafgaande zomer minder Knobbelzwanen op het Veerse Meer hebben vertoefd, zodat er meer Zeesla over was toen de Kleine zwanen in de herfst arriveerden. Tenslotte kan ook de vorstperiode, waarin alle

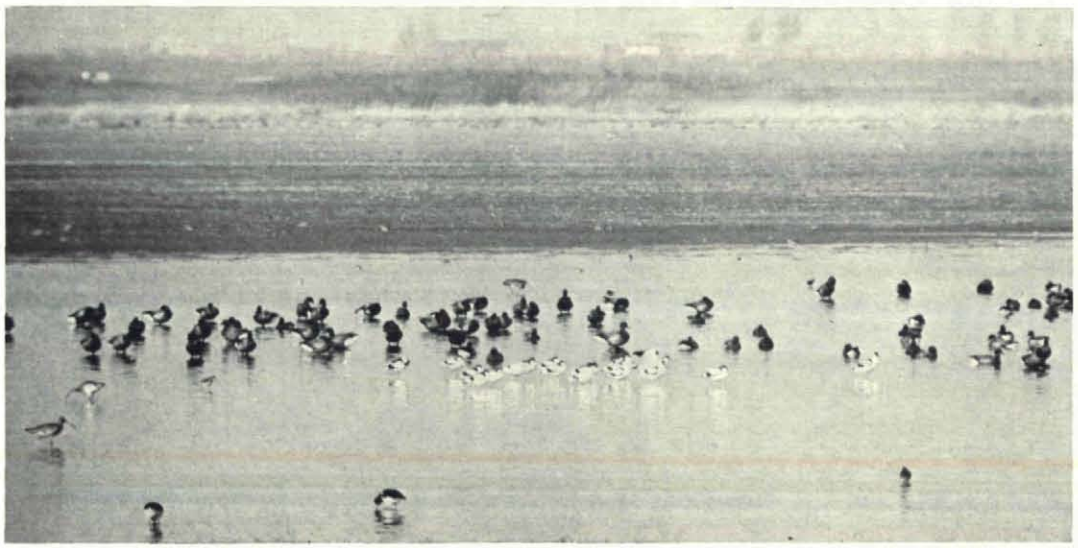

Fig. 3. *Rotganzen op het Veerse Meer, 2-3-1976.*

Fig. 4. *Kleine zwanen in de kreken van het reservaat De Middelplaten, Veerse Meer, 28-2-1976.*

Walcherense binnenwateren dichtvroren, Walcheren minder aantrekkelijk hebben gemaakt.

In ieder geval zal het de moeite waard zijn om op de Kleine zwanen te blijven letten. De laatste jaren is er een haast explosieve uitbreiding van het zeegras opgetreden in het Grevelingenbekken (6). Het aantal Knobbelzwanen is daarmee ook zeer sterk gestegen (1). De Kleine zwanen zouden hier ook wel eens op af kunnen komen, maar het is ook mogelijk, dat de Knobbelzwanen een dubbel voordeel hebben door hun eerdere aanwezigheid en door hun langere hals, die het hun mogelijk maakt „dieper" te grazen.

Littertatuur:

1. Baptist, H. J. M., 1975. Vogels op de Grevelingen. Jubileumnummer Sterna, uitg. Natuur- en Vogelwacht „Schouwen-Duiveland".
2. Brouwer, G. A. & L. Tinbergen, 1939. De verspreiding van de Kleine zwaan (Cygnus b. bewickii Yarr) in de Zuiderzee, vóór en na de afsluiting. Limosa 12: 1-18.
3. Van Haperen, A. M. M. & W. J. M. Kuypers, 1975. Het noordelijk Deltagebied als doortrek- en overwinteringsgebied voor wilde ganzen. RIN--verslag nr. 287, LH-NB nr. 73: 68.
4. Lebret, T., 1973. Waterwild en Deltawerken V. Nog eens: Veerse Meer. D.L.N. 76: 181-183.
5. Ouweneel, G. L., 1974. De Grauwe gans, Anser anser, in het Hollands Diep-Haringvliet na de afsluiting. D.L.N. 77: 148-160.
6. Van der Wielen, W. N., 1975. Grevelingen-bekken, Inventarisatie van zeegras 1975. SBB-stencil.

De Wilde narcis in het Hafdistrict

F. NEIJENHUIJS
Natuurwetenschappelijke Commissie van de Natuurbeschermingsraad

In mei 1970 ontdekte de heer A. Pellenkooren uit Alphen a/d Rijn in een geïsoleerd bosje, gelegen in een veenweidepolder nabij zijn woonplaats, een populatie van de Wilde narcis *(Narcissus pseudonarcissus)*. Deze interessante vondst werd in het tijdschrift Gorteria deel 6, nr. 3, p. 55 vermeld onder „verwilderde soorten" (11).